

SZAKTÖRTÉNET

A FEGYVER ÉS LŐSZERBIZTOSÍTÁS HAZAI TÖRTÉNETÉNEK FONTOSABB TANULSÁGAI

Gáspár Tibor¹

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 2008. június 04-én sikeresen megvédtem PhD értekezésemet. Írásomban az értekezés legfontosabb megállapításait szeretném közreadni. Különösen szeretném kiemelni azokat a tanulságokat, amelyek a jelenleg meglévő logisztikai rendszerben is hasznosíthatók.

Katonai pályafutásom meghatározó részét – a **37 évből mintegy 27 évet** – a **Fegyverzettechnikai Szolgálat különböző beosztásaiban töltöttem**. A fennmaradó közel tíz év is, alapszakmámhoz közel, haditechnikai és logisztikai beosztásokban telt el. Pályafutásom alatt megtapasztaltam, hogy a szakmai eredmények egyik sikere a gyökerek, a szakmai tapasztalatok ismerete. Ezért folyamatosan kutatom a szakma történetét. Ezt a törekvésemet elősegítette a Magyar Honvédség vezetése is a fegyvernemek és szakszolgálatok napjáról történő megemlékezések szabályozásával. A Magyar Honvédség parancsnokának **26/1993. (HK 13.)** számú intézkedése **augusztus 01-jét** a **FEGYVERZETTECHNIKAI SZOLGÁLAT NAPJÁVÁ** jelölte ki.

Ez adta az első impulzust történelmi kutatásaimhoz. Kutatásom kezdeti célja volt, hogy a magyar hadtörténelem lapjait fellapozva, vázlatosan összeállítsam a **fegyver- és lőszerbiztosítás** történetét. Ezzel hozzá kívántam járulni ahhoz, hogy a fegyverzettechnikai szolgálat jelenlegi állománya, az utánunk jövő nemzedék és minden érdeklődő megismerhesse e szolgálat küzdelmét, melyet az elmúlt évszázadokban folytatott azért, hogy a hadműveletekhez, harcokhoz szükséges fegyverek és lőszerrek mindig üzemképesen rendelkezésre álljanak.

Kezdeti kutatásaimat **1994-ben**, a **MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség** kiadásában megjelent, „**A fegyver- és lőszerbiztosítás története**” című könyvben összegeztem. Folytatva a kutatásokat, **1997-ben**

---

¹ Dr. Gáspár Tibor nyá. mk. vezérőrnagy, PhD., a volt MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság parancsnoka.

megjelent egy jelentősen bővebb változatban. „*A fegyver- és lőszerbiztosítás története Magyarországon a honfoglalástól napjainkig*” című kiadvány. Ezen kívül tudományos eredményeimet *több cikkben* is publikáltam.

Kutatásaim közben megállapítottam, hogy sok szerző, a technika történeti vagy hadtörténelmi leírasi szempontból *nagyon értékes, tartalmas művében*, a fegyver- és lőszerbiztosítás kérdéseit alig említi.

A fegyver- és lőszerbiztosítás alatt a fegyverzeti szolgálat történelmileg igazolt létrejöttét értem, ami a tűzfegyverek megjelenéséhez nyúlik vissza. Fegyverkovácsokból, műmesterekből, fegyvermesterekből, lőszerellátókból, mint tüzérfegyverzeti szolgálat (TÜFE) a tüzérség keretében alakult ki. Fejlődését és későbbi önállóságát a haditechnikai eszközfeleségek bővülése váltotta ki. A fegyverzettechnikai biztosítás (a fegyver- és lőszerbiztosítás) a harc minden oldalú biztosításának része, a katonai logisztikai alrendszere. A fegyver- és lőszerbiztosítás tartalma és célja a logisztikai biztosítás keretében a fegyverzettechnikai eszköz és anyagok beszerzése, tárolása, a csapatok ellátása, utánpótlása ezekkel az anyagokkal, békében és háborúban.

Az értekezésem megírásának időszakában jellemző tényezők

A 2006. évi választásokat követően megalakult kormány célul tűzte ki a hadsereg átalakulásának befejezését. A feladatok megvalósítása érdekében megjelent **2118/2006. (VI. 30.)** kormányhatározatban foglaltak végrehajtása azt eredményezte, hogy *2007. január 01-el megszűntek a Magyar Honvédség hagyományos, MH szintű haditechnikai és hadtáp szolgálati ág főnökségei és ezen szervezetek feladatrendszere beintegrálódott részben az új szervezatként megalakult HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség, részben az MH Összhaderőnemi Parancsnokság feladatrendszerébe.* Ez a változás a **termelői és fogyasztói** logisztika szétválasztása jegyében történt. Ezzel, a többi szolgálati ággal együtt, megszűnt az **MH Fegyverzettechnikai Szolgálat** is.

Több éves kutatómunkám alapján úgy gondoltam, hogy ezzel az értekezéssel kötelességem méltó emléket állítani az **MH Fegyverzettechnikai Szolgálat**, valamint jogelőd szervezetei kötelékében áldozatos munkát végzett kollégáinknak.

A vizsgálatokat és elemzéseket a magyar hadsereg tevékenységének hadtörténeti elemzésével végzem, koncentrálna a fegyver- és lőszerellá-

tásra. Nem volt céлом a technikai eszközök fejlődésének a bemutatása, ezt már mások bemutatták.

A kezdeti időszakot – a honfoglalástól a XIX. századig csak nagyon vázlatosan érintettem, a fő összefüggések megismerése érdekében a legfontosabb eseményekre koncentráltam.

Az elemzéseket történelmi példák, ismert szerzők művéből vett, a témához szorosan kapcsolódó, idézetekkel támasztottam alá. Az egymás után felsorolt epizódok hűen dokumentálják a folyamatok alakulását. Az így feltárt mozaikokból állnak össze az ellátási folyamatok, a szervezet változásainak állomásai és a történelmi tapasztalatok.

Az elvégzett kutatások összegzése, következtetések

Áttekintve a fegyver- és lőszerbiztosítás történetét, megállapítható, hogy hosszú volt az út a honfoglalás kori fegyverkovácsától a napjaink anyagi-technikai (logisztikai) szolgálatáig. A történelmi eseményeket vizsgálva rögzíthető, hogy a jelenlegi értelmezésű fegyverzettechnikai szolgálat tényleges fejlődése a tűzeszközök, különösen tüzérségi lövegek megjelenésével kezdődött. Az első fegyverzeti szakemberek a tüzérségnél (tüzérek is voltak) jelentek meg.

A haditechnikai eszközök fejlődése, *elsősorban a lőszerellátás tette szükségessé*, hogy önálló szolgálatként kialakuljon a fegyverzeti szolgálat. Amikor a lőszerfelhasználás már számottevő lett, szükségessé vált annak nagyüzemi előállítására és az ellátást biztosító szervezet megalakítása.

A szolgálat technikai biztosítási ága a fegyverek fejlődésével alakult ki. Minél bonyolultabb fegyverek álltak rendszerbe, annál nagyobb szakértelmet, esetenként nagyobb létszámot követelt azok üzembenntartása.

A történelmi tények sok hasznos következtetésre adnak módot. A feldolgozott anyag alapján a legfontosabbak a következők:

- a haza védelme minden esetben bebizonyította a **hazai gyártás szükségességét**; népünk honvédő harcainál szinte mindig az utolsó pillanatban kellett megteremteni a hazai fegyver- és lőszergyártás minimális feltételeit; ez legtöbbször már késve valósult meg;
- haderőnk szinte mindig pénzhiánnyal küszködött; a legtöbb korban nem volt elég pénz arra, hogy a legkorszerűbb eszközök állja-

nak rendszerbe, **megfelelő szervezeti keretek** alakuljanak ki; ennek ellenére elődeink, sok leleményességgel, lelkesedéssel igyekeztek minden korban a nehézségeket áthidalni;

- a hadseregfejlesztésnél hosszú időszakok voltak azok, amikor **nem az ország szabad elhatározása határozta meg** a hadsereg felépítését, felszereltségét és létszámát, ezt sok esetben külföldi hatalmak diktálták;
- történelmünk tragikus eseményeinél elsősorban nem a fegyver- és lőszerbiztosítás volt a tragédia oka, az esetlegesen gyengébben felszerelt hadsereg ellenére; a lőszerbiztosítás területén csak a **szállítási gondokat lehet negatívumként említeni** több esetben; azokban az esetekben, amikor a felületes vizsgálódók lőszerhiányt állapítottak meg, a részletes elemzés bebizonyította, hogy összességében lőszer volt, csak a szállítási nehézségek miatt nem jutott el oda, ahol fel kellett volna használni;
- a háborús eseményeket vizsgálva több olyan tapasztalat található, ami még ma is aktuális (lőszerkészletek összetétele, készletezett mennyiségek; személyi fegyverzet; az **ellátó szervezetek száma, felépítése** az egyes tagozatokban; ellátási, biztosítási módok, eljárások és szükségmegoldások, stb.);
- a fegyver- és lőszerbiztosítás **törvényszerűségei az elmúlt évszázadokban kialakultak**, ezeket, – a történelmi tényeket és tapasztalatokat – az ellátási rendszer módosításakor, változtatásakor szigorúan figyelembe kell venni, mert ellenkező esetben súlyos zavarok állnak elő;
- elemezve a fegyverzeti szolgálat működését, megállapítható, hogy a folyamatok akkor működtek jól, amikor **szoros kapcsolat volt az irányító és végrehajtó szervezetek között**; az 50-es, 60-as években végrehajtott integrációs kísérletek kudarcának egyik oka e kapcsolat lazulása volt;
- történelmi tapasztalatok sora bizonyítja, hogy a szolgálat akkor működött eredményesen, amikor **megfelelő szakmai felkészültségű, tapasztalt vezetők** álltak élén;
- a hadsereg alaprendeltetéséből adódik, hogy a fegyver- és lőszerbiztosítás a legfontosabb, de **nem egyetlen** biztosítási forma; a háborúk végén már csak a lőszer, élelem, üzemanyag és egészségügyi biztosítás működött, úgy ahogy;

- a történelmi tapasztalatok azt is rögzítik, hogy a **hadviselés alapvető törvényei** (ide sorolom a fegyver- és lőszerbiztosítást is) politikai akarattal **nem változtathatók** meg következmények nélkül;
- az anyagi-technikai, logisztikai integráció a haditechnika fejlődésének hatására történő megvalósulása történelmileg igazolható, de **történelmi tapasztalatok és tények nem támasztják alá az egységes logisztikai rendszer termelői és fogyasztói logisztikára történő szétválasztását**, a történelmileg kialakult logisztikai szolgálati ágak megszüntetését;
- történelmünk során hadseregünk többször volt már a maihoz hasonló, vagy ettől még rosszabb helyzetben; **az ilyen helyzetből a kiutat** többféleképpen próbálták keresni a múltban; **a legsikeresebb** – és jelenleg is alkalmazható **változat** – **a következő**: felmérni a reális helyzetet, megszabadulni a felesleges, használhatatlan eszközöktől, anyagoktól (csak azt tartani meg, ami a jövőben is szükséges, vagy teljesen nélkülözhetetlen); a fejlesztési feltételek megteremtéséig terjedő időt (néhány, esetleg több év) az állomány intenzív tanítására, felkészítésére kell fordítani. Így teremthetjük csak meg a feltételeit egy korszerűbb, hatékonyabb hadseregnek, amely megfelel a kor követelményeinek. (Ez a folyamat részben már elkezdődött).

A történelmi áttekintés alapján úgy gondolom, hogy nem szabad elfelejtenünk múltunkat, elődeink tetteit, hibáit, eredményeit meg kell ismerni.

A fegyverzettechnikai szolgálat szakemberi a szervezet megnevezésének időszakos változásaitól függetlenül, egy célt tartottak a szemük előtt: **a csapatok mindig üzemképes és hadrafogható fegyverrel, fegyverrendszerekkel rendelkezzenek.** E cél érdekében nem kímélték erejüket, tudásukat állandóan gyarapították, hogy az újabb kihívásoknak megfeleljenek.

A mai viszonyok között is alkalmazható tapasztalatok, javaslatok

A hadsereg felszerelésében a hazai iparnak meghatározó jelentősége van. Természetes, hogy mindent nem lehet vagy nem gazdaságos itthon előállítani, de a tömeg eszközök és anyagok jelentős részénél törekedni kell erre, hogy a megfelelő utánpótlás biztosított legyen. A törté-

nelemben számtalanul előfordult, hogy válság esetén a külföldi beszállítás akadályba ütközött. Úgy érzékelem, hogy ez a szempont jelenleg teljesen háttérbe szorult, aminek egy konfliktus esetén súlyos következményei lehetnek. Ezen kívül fontos szempont, ***mint az több országban is megfigyelhető***, hogy az adófizetők pénzének jelentős részét a hadsereg a hazai piacon költse el.

A hadsereg vezetői, tagjai hajlamosak nagyon gyakran, minden gondot a pénzhiányra fogni. A pénzhiány többnyire igaz, de a pénzen kívül több dolog is van, ami befolyásolja a hadsereg hadrafoghatóságát. Ilyenek például a ***szakértelem megbecsülése, a jó munkahelyi légkör fenntartása, az eltérő vélemények meghallgatása***, megvitatása, stb. A megfelelő szakmai ismeret egy-egy fejlesztési folyamatnál milliárdos megtakarítás is eredményezhet. Technikai kérdéseket nem politikai síkon kell eldönteni.

Nagyon fontos a komplex szemlélet. Nem lehet úgy beszerezni új technikai eszközöket, ha nem teremtem meg az üzemeltetés és üzemfenntartás feltételeit. A fegyver- és lőszerbiztosítás történetén keresztül bizonyítható, hogy nem elég rendelkezni a szükséges fegyverrel és lőszerrel, azt el kell jutatni a felhasználás helyére, és biztosítani kell a működtetés feltételeit is.

A történelmi tények bizonyítják, hogy egy-egy szakterület, de egy nagyobb rendszer sem működhet ***jól elfogadott vezetők*** nélkül. Bárkit ki lehet nevezni bármilyen vezetői beosztásba, ha a kollektíva és a szakma ezt nem fogadja el, akkor a tevékenység sikeres nem lehet.

A fegyver- és lőszerbiztosítás törvényszerűségei az elmúlt évszázadokban kialakultak, ezeket jelenleg is figyelembe kell venni a biztosítási rendszer fejlesztésénél. Ez a megállapítás a logisztika egészére is igaz.

A NATO Logisztikai Kézikönyv

„104. Ez a meghatározás (a logisztika meghatározása – 103. pont) a NATO szervezetének különböző területeire eső felelőségek széles körét öleli fel.” Ha valaki átgondolja, hogy a logisztika magában foglalja mind a készletek és a képességek kialakítását, mind a fegyverzet és a haderő harcképességének a fenntartását, akkor világos, hogy ***a logisztika két fontos területe egymástól elkülöníthető: az első az előállítással, míg a második a felhasználással foglalkozik.*** Ezeknek a szempontoknak a

következő meghatározásai élveznek széleskörű elfogadottságot a NATO logisztikai közösségén belül.

Az Előállítói (Gyártói) Logisztika (beszerzési logisztika)

A logisztikának ez a része a kutatással, a tervezéssel, a fejlesztéssel, a gyártással és az anyagi eszközök átvételével (elfogadásával) foglalkozik. Ebből adódóan az előállítói logisztika körébe tartoznak: a szabványosítás és interoperabilitás, a szerződéskötések, a minőség biztosítás, a tartalék alkatrészek beszerzése, a megbízhatóság és a hibaelemzés, az eszközök-felszerelések biztonsági szabványai, (munkavédelmi előírások) a specifikációs és gyártási folyamatok, az üzemi próbák és tesztelések (ideértve az ehhez szükséges létesítmények biztosítását is), a kodifikáció, az eszközök dokumentációja, a konfiguráció-ellenőrzés és módosítások. *(Lábjegyzet: A NATO Központban lévő vezető szervek, a Védelmi Támogató Főosztály (Nemzetközi Titkárság), valamint a Logisztikai, Fegyverzeti és Anyagi Erőforrások Osztálya (Nemzetközi Katonai Vezérkar)).*

A Felhasználói Logisztika (működési logisztikaként is ismert)

A logisztikának az a része, amely az első termék átvételével, a tárolással, a szállítással, a karbantartással (beleértve a javítást és az üzemképességet is), az üzemeltetéssel és az anyagok elosztásával foglalkozik. Ebből adódóan a felhasználói logisztikához tartozik a készletgazdálkodás, a számára szükséges létesítmények biztosítása vagy építése (nem értve ide azokat az anyagokat, eszközöket és a létesítményeket, amelyek az előállítói logisztika támogatásához szükségesek), a mozgás irányítása, a megbízhatósági és a meghibásodás-jelentési rendszer működtetése, a tárolás biztonsági szabályai, a szállítás és az anyagkezelés, valamint az ezekhez kapcsolódó kiképzés. *(Lábjegyzet: A NATO Központban lévő vezető szervek, a Logisztikai Igazgatóság (Nemzetközi Titkárság), valamint a Logisztikai, Fegyverzeti és Anyagi Erőforrás Osztály, Logisztikai Alosztálya (Nemzetközi Katonai Vezérkar)).*

Az idézetből a következő olvasható ki. A NATO logisztikai elmélet szerint a logisztika **két területre** osztható fel. A felosztás viszont nem jelent szervezeti különállást, amit bizonyít a két idézett lábjegyzet. Mindkét nagy szervezeti egység – **Nemzetközi Titkárság, Nemzetközi Katonai Vezérkar** – foglalkozik a logisztika mindkét ágazatával.

A logisztika két területe szerves egységet képez, ami csak egységes rendszerben tud megfelelően működni és biztosítani a hadsereg szükségleteit. A két terület feladatai szorosan összefüggenek, egymást kiegészítik. Ezek a feladatok a Magyar Honvédség előző egységes logisztikai rendszerében is megvalósultak, a jelenleginél nem rosszabb hatékonysággal.

A fegyver- és lőszerellátás történetét végig vezetve, megállapítottam, hogy a haditechnikai eszközök és a harceljárások fejlődésének hatására az eszközöket alkalmazó **fegyvernemből kiváltak az ellátással, anyagi biztosítással foglalkozó** szakemberek. Így jöttek létre az anyagi biztosítással foglalkozó **szolgálati ágak**, amelyek konkrét ellátási felelősséggel bírtak szakanyagaik vonatkozásában.

A technikai eszközök és harceljárások további fejlődése szükségessé tette a szolgálatok integrációját. **Így jött létre az 1900-as évek első felében az anyagi szolgálat.** A II. világháború után, a szovjet orientáció hatására, az anyagi szolgálatok áttértek a szovjet szervezési modellre. A fegyver- és lőszerellátás a tüzérség feladatkörébe került. Ez, megítélésem szerint, **visszalépés** volt, amit az élet később be is bizonyított.

Az első integrációs kísérlet **1953. december 1. és 1954. december 1. között** zajló le a **Fegyverzeti és Technikai Főfelügyelő** beosztás rendszeresítésével. Ez a szervezeti forma akkor nem vált be. Egy év után megtörtént a visszarendeződés.

Az 1953-ban végrehajtott fegyverzeti és technikai integrációról gyorsan bebizonyosodott, hogy elhibázott döntés volt. Ennek az okai az alábbiak:

- az integráció csak a HM-ben valósult meg;
- más struktúrában működött a HM és más struktúrában működtek a csapatok;
- a két alrendszer (a HM és a csapat) más-más vezetőkhöz volt kapcsolva.

A következő kísérlet **1961 – 1963-ban volt, amikor Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség** került létrehozásra, alárendeltségében, többek között a **Tüzér-fegyverzeti Szolgálat**tal. E kísérlet után, **1963. szeptember 1-el**, a **Fegyverzeti Főnökség** önálló lett. Az önállóságot a haditechnikai eszközök fejlődése indokolta, ekkor jelent meg a lokátor és a rakétechnika a hadseregben.

Az önálló létet is a haditechnika fejlődése kérdőjelezte meg, mivel a technikai eszközök komplexé válásával, egy eszközben több szolgálati ág anyaga is megjelent (páncélos alváz, fegyverzet, híradó eszközök, stb.). A fejlődés hatására létrejöttek *először az ágazat csoportos integrált szolgálatok* (fegyverzet és technikai szervezetek), majd az *anyagitechnikai szervezetek*. A NATO orientáció hatására ezek a logisztikai elnevezést vették fel a *90-es évek* közepén.

E folyamatban, a **Fegyverzettechnikai Szolgálat**, a többi szakszolgálatához hasonlóan, az alárendeltségtől függetlenül, megőrizte szakmai önállóságát és viselte az ellátási felelősséget. A szolgálat főnöke szakkérdésekben intézkedési joggal rendelkezett.

A 2007. január 1-el végrehajtott átalakítással megszűntek a szolgálati ágak, gyakorlatilag megszűnt az ellátási felelősség. Két, mellérendelt rendszer jött létre, a **HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség** vezette **termelői** logisztika és az **MH Összhaderőnemi Parancsnokság** vezette **fogyasztói** logisztika. A két rendszert csak a miniszter személye köti össze. *Ez az átalakítás is hasonlít az 1953-ban és 1963-ban végrehajtott eredménytelen integrációhoz.*

Az átalakításhoz nem köthető semmilyen kiváltó külső körülmény (haditechnikai eszközök fejlődése, új harceljárás bevezetése, stb.). Megítélésem szerint, ezzel az átalakulással megbomlott az egységes logisztikai rendszer, amit bizonyít, hogy a **2008. évi feladattervben** a következő feladat jelent meg: *„Fel kell dolgozni a logisztikai modernizáció tapasztalatait, meg kell vizsgálni a középirányító szinten decentralizált vezetést újra centralizálási lehetőségeit. Meg kell teremteni az egységes logisztikai vezetési rendszert.”*

A fentiek alapján jutottam arra a következtetésre, hogy *„történelmi tapasztalatok és tények”* nem támasztják alá az egységes logisztikai rendszer termelői és fogyasztói logisztikára történő szétválasztását, a történelmileg kialakult logisztikai szolgálati ágak megszüntetését.

Összességében megállapítható, hogy a történelmi tapasztalatok tárháza végtelen kincses bánya. Ezzel jól kell élni. Amit már mások kitaláltak, azt nem kell újra feltalálni. Amit elődeink elrontottak, azt nem szabad megismételni.